

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/67120,Konferencja-prasowa-o-dzialaniach-IPN-na-rzecz-kultuwowania-pamieci-o-dawnych-po.html>
17.05.2024, 17:49

Konferencja prasowa o działaniach IPN na rzecz kultywowania pamięci o dawnych polskich Kresach Wschodnich

W Centrum Edukacyjnym IPN „Przystanek Historia” odbyła się konferencja prasowa poświęcona działaniom Instytutu na rzecz kultywowania pamięci o dawnych polskich Kresach Wschodnich.

Konferencję poprzedziła premiera gry edukacyjnej „Znaj Znak Kresy”, którą testowała na Przystanku Historia młodzież szkolna z Technikum Kinematograficzno-Komputerowego im. Krzysztofa Kieślowskiego w Warszawie. Spotkanie otworzył dyrektor Biura Edukacji Narodowej IPN Adam Hlebowicz, autor komentarza historycznego do gry. O samej grze i jej zasadach opowiedział młodzieży Łukasz Pogoda, po czym nastąpiła kilkunastominutowa rozgrywka z udziałem licznych zawodników.

Za pomocą 133 symboli gra przedstawia niezwykłą historię Kresów. Dynamiczna rozgrywka umożliwia błyskawiczną podróż po wschodnich rubieżach dawnej Rzeczypospolitej i poznanie zapomnianych kresowych bohaterów, najciekawszych miejsc i zabytków wielokulturowego pogranicza. Podobnie jak pozostałe gry z serii także „Znaj Znak – Kresy” nie wymaga od graczy żadnej wiedzy, gdyż rozgrywka opiera się na spostrzegawczości, a wiedza przychodzi sama podczas zabawy.

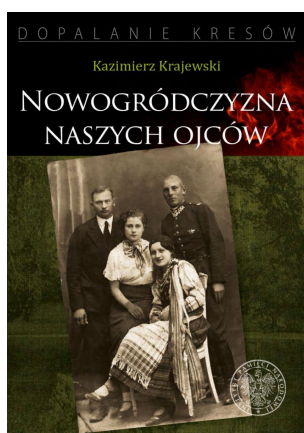
Podczas konferencji prasowej zastępca dyrektora Wydawnictwa IPN Arkadiusz Wingert zaprezentował najnowsze publikacje IPN poświęcone tematyce kresowej, a redaktor naczelny „Biuletynu IPN” Jan Ruman opowiedział o [nowym numerze pisma](#), w którym oprócz wielu tekstów dotyczących historii Kresów Wschodnich możemy znaleźć dodatek specjalny w postaci obszernej recenzji książki „Dalej jest noc”.

Publikacje Instytutu Pamięi Narodowej o Kresach Wschodnich

Grzegorz Rąkowski, *Kresowe rezydencje. Zamki, pałace i dwory na dawnych ziemiach wschodnich II RP, t. 1: Województwo wileńskie*, Warszawa 2017, 472 s., ISBN 978-83-8098-093-9

Pierwsza z planowanego cyklu publikacji poświęconych siedzibom ziemiańskim na ziemiach wschodnich II RP, ich dziejom oraz znanym i mniej znanym właścicielom i mieszkańcom. Uwzględniono nie tylko pałace i zamki, lecz także wiele obiektów mniejszych i skromniejszych, mało znanych lub pomijanych w literaturze fachowej i w przewodnikach turystycznych. Niemal wszystkie obiekty autor opracowania odwiedził osobiście (niektóre po kilka razy), wykonując przy tej okazji dokumentację fotograficzną, badając ich obecny stan zachowania oraz sposób użytkowania.

Kazimierz Krajewski, *Nowogródzczyzna naszych ojców. Województwo nowogrodzkie II RP*, Warszawa 2018, 560 s., ISBN: 978-83-8098-529-2

Seria wydawnicza: „Dopalanie Kresów”

Album *Nowogródzczyzna naszych ojców* poświęcony jest Ziemi Nowogrodzkiej w latach międzywojennych. Pokazuje odbudowę regionu zrujnowanego przez dwie wojny – światową

i bolszewicką, polskie życie społeczne i gospodarcze, administrację, szkoły i działalność oświatową, życie kulturalne i religijne, sądy, policję, straż pożarną, koleje, jednostki Wojska Polskiego stacjonujące na tym terenie. Na starych fotografiach przedstawiono też życie codzienne mieszkańców, ludzi przy codziennej pracy i przy święcie. Ujrzymy też osoby odgrywające istotną rolę w życiu województwa nowogródzkiego. Z kart albumu wyłania się obraz Ziemi Nowogródzkiej jako krainy chrześcijańskiej, zamieszkałej przez przedstawicieli różnych narodowości i religii, do 1939 r. na ogół zgodnie współistniejących obok siebie. Zobaczymy Nowogródczyznę jako jeden z elementów państwa polskiego, jedno z jej siedemnastu województw, uczestniczących w całości funkcjonowania złożonego mechanizmu Rzeczypospolitej.

Na kartach albumu przewijać się będą postacie najważniejsze w dwudziestowiecznych dziejach Polski, które pojawiały się na Nowogródczyźnie – naczelnika państwa Józefa Piłsudskiego, prezydentów Stanisława Wojciechowskiego, Ignacego Mościckiego i Władysława Raczkiewicza, marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego, gen. Władysława Andersa i wielu innych.

Lektura albumu uzmysławia, że tamten świat został zmieciony przez sowiecki i niemiecki potop jak legendarna Atlantyda. Dwory zostały spalone, świątynie – zniszczone lub odebrane wiernym. Ujrzymy ludzi, którzy mieszkali wówczas na Nowogródczyźnie i padli ofiarą dwóch systemów totalitarnych, niemieckiego narodowego socjalizmu i rosyjskiego komunizmu – poległych, zamordowanych, zesłanych do obozów koncentracyjnych i łagrów, wygnanych z ojcowizny, umierających na emigracyjnej tułaczce, a w dzisiejszej Polsce niemal zupełnie zapomnianych.

ACADEMIA MILITANS
**Uniwersytet
Jana Kazimierza
we Lwowie**

Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, red., wstęp i zakończenie Adam Redzik, Wydawnictwo Wysoki Zamek, Instytut Pamięci Narodowej, Kraków 2015, 1302 s.

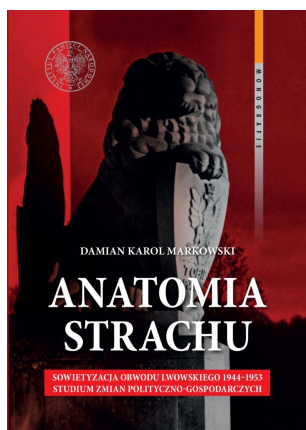
Czy w Polsce międzywojennej istniał ośrodek naukowy o większych osiągnięciach od Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie?

Mimo iż istniało wówczas pięć uniwersytetów państwowych (Kraków, Lwów, Poznań, Warszawa i Wilno) i dwa prywatne (Lublin i Warszawa), a państwo rozbudowywało przede wszystkim uniwersytet stołeczny, to jednak w bardzo wielu dziedzinach nauki stale dominował Lwów – dość wskazać matematykę, filozofię, antropologię, wiele dyscyplin medycznych czy nauki prawne. Do dziś dość dobrze znana jest lwowska szkoła matematyczna Stefana Banacha, szkoła filozoficzna Kazimierza Twardowskiego czy

osiągnięcia naukowe i kodyfikacyjne lwowskich jurystów.

Książka jest pierwszą próbą pełnego przedstawienia historii jednego z najważniejszych w dziejach nauki polskiej uniwersytetu. Została napisana przez specjalistów w dziedzinie historii poszczególnych nauk omawianych w książce, czyli nauk przyrodniczych i ścisłych (Roman Duda, Andrzej Kajetan Wróblewski), teologii (Józef Wołczański), prawa (Adam Redzik), medycyny (Wanda Wojtkiewicz-Rok), oraz historiografii (Marian Mudryj, Łukasz Tomasz Sroka), a całość spięta redakcją i narracją historyczną Adama Redzika.

Obszerne dzieło, bogato zilustrowane unikalnymi fotografiami, zajmie zapewne trwałe miejsce w literaturze dotyczącej dziejów nauki. Poprzednie kompleksowe opracowanie dziejów Uniwersytetu Lwowskiego powstało w 1984 r.

Damian Karol Markowski, *Anatomia strachu. Sowietyzacja obwodu lwowskiego 1944-1953. Studium zmian polityczno-gospodarczych*, Warszawa 2018, 560 s. +27 s. wkładki, (seria „Monografie”, tom 138), ISBN: 978-83-8098-435-6

Książkę poświęcono głębokim i radykalnym przemianom, które miały miejsce na terenie obwodu lwowskiego w okresie powojennym na drodze procesu wszechobecnej sowietyzacji. Dążąc do ponownej aneksji terenów podbitych we wrześniu 1939 roku, państwo sowieckie zmusiło większość ludności polskiej do opuszczenia obwodu i osiedlenia się w centralnej i zachodniej Polsce oraz osiedliło w obwodzie własnych komunistycznych urzędników, zdemobilizowanych żołnierzy i ludność ukraińską deportowaną z powojennej Polski.

Pomimo oporu ukraińskiego i polskiego podziemia siły sowieckie, kierowane przez funkcjonariuszy NKWD-MWD oraz NKGB-MGB-KGB, zdołały doszczętnie rozbić swych przeciwników na polach bitew lub przez masowe aresztowania. Rozprawa z antysowieckim podziemiem była niezbędna, aby administracja zdołała wykonać swoje zadania na terenach okupowanych, a następnie przyłączonych do ZSRS. Lokalne władze obwodowe kierowane przez grono „wschodnich” komunistów, którzy powrócili do Lwowa w 1944 r. wraz z Armią Czerwoną, były w pełni zależne od kijowskiego i moskiewskiego kierownictwa i odegrały swą rolę w procesie sowietyzacji m.in. przez likwidację struktur Cerkwi greckokatolickiej, kolektywizację rolnictwa i zastraszenie inteligencji przy pomocy masowego terroru. Aresztowano, represjonowano i skazano na karę śmierci lub pobyt w łagrach tysiące osób. W okresie tym, trwającym zaledwie osiem i pół roku, władze sowieckie zdołały radykalnie zmienić obraz wielonarodowego i wielokulturowego polsko-ukraińskiego pogranicza oraz – przede wszystkim – miasta Lwowa, przekształconego w główny ośrodek przemysłowy i polityczny Zachodniej Ukrainy.

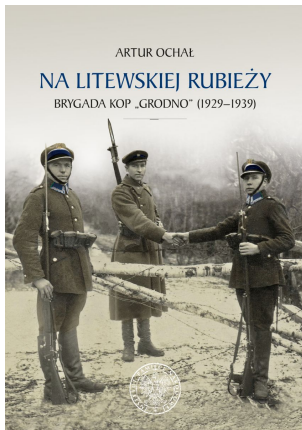

Artur Ochał, *Tarcza II Rzeczypospolitej. Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939*, Warszawa 2018, 440 s., ISBN: 978-83-8098-416-5

Korpus Ochrony Pogranicza był specjalną formacją wojskową, która niczym tarcza ochroniała polską granicę wschodnią przed atakami radzieckiej dywersji i litewskich bojówek oraz zwalczała przemyt z Litwy, Niemiec i Rumunii. Powstał we wrześniu 1924 r. w związku z trudną sytuacją w zakresie bezpieczeństwa na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej. Jako formacja powołana do Ochrony granicy państwowej i bezpieczeństwa publicznego, podlegał w czasie pokoju Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, a pod względem spraw wojskowych i wojennych Ministerstwu Spraw Wojskowych. W latach 1924-1927 stopniowo przejmował ochronę granic ze Związkiem Radzieckim, Łotwą, Litwą, odcinki granic z Rumunią i Niemcami (Prusami Wschodnimi), a w 1939 r. z Węgrami.

Korpus oprócz Ochrony granic prowadził działania o charakterze charytatywnym i społecznym na rzecz miejscowej ludności (m.in. w zakresie opieki zdrowotnej i oświatowej), których celem było umacnianie państwowości oraz przyciąganie i przywiązanie mieszkańców do Polski. Działalność społeczna i oświatowa prowadzona przez KOP służyła pozyskaniu sympatii ludności i wspieraniu rozwoju gospodarczego kresów, a także pomocy w zwalczaniu biedy oraz aktywizowaniu ludności.

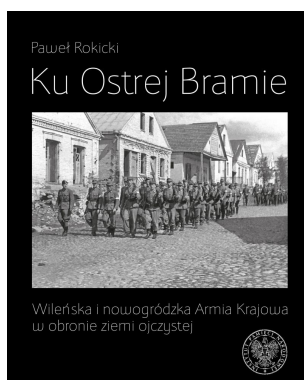
Głównym celem albumu jest pokazanie zachowanych fotografii przedstawiających różne aspekty działania żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza, tj. granice i miejsce, które ochroniali, strażnice i koszary, w których pełnili służbę, zajęcia w trakcie służby i w czasie wolnym, święta i uroczystości, w których brali udział. To zbiór zdjęć, na których została utrwalona trudna służba żołnierzy KOP - kresowych obrońców II Rzeczypospolitej.

Artur Ochał, *Na litewskiej rubieży. Brygada Korpusu Ochrony Pogranicza „Grodno” (1929-1939)*, Warszawa 2017, ISBN 978-83-8098-148-5

We wrześniu 1924 r. w związku z trudną sytuacją w zakresie bezpieczeństwa na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej utworzony został Korpus Ochrony Pogranicza. Była to specjalna formacja wojskowa powołana do ochrony granicy państwowej i bezpieczeństwa publicznego na pograniczu, podlegała w czasie pokoju Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, a pod względem wojskowym i wojennym – Ministerstwu Spraw Wojskowych. Służbę w Korpusie pełnili oficerowie i podoficerowie oraz szeregowcy służby czynnej, czasowo przydzieleni z różnych jednostek armii. W latach 1924–1927 oddziały KOP stopniowo przejęły całkowitą ochronę granicy polsko-radzieckiej, polsko-łotewskiej i polsko-litewskiej oraz niewielkich fragmentów granic polsko-niemieckiej i polsko-rumuńskiej, a w 1939 r. także granicę polsko-węgierską.

Głównym celem książki jest analiza dziejów Brygady KOP „Grodno”, przedstawienie genezy jej utworzenia w lipcu 1929 r., procesu formowania, struktury i kolejnych zmian, a także obsady kierowniczej podczas realizacji najważniejszych zadań w ochronie granic polsko-litewskiej i fragmentu polsko-niemieckiej oraz przygotowań do ewentualnego konfliktu zbrojnego.

Paweł Rokicki, *Ku Ostrej Bramie. Wileńska i nowogródzka Armia Krajowa w obronie ziemi ojczystej*, Warszawa 2016, 424 s., ISBN 978-83-8098-065-5

Publikacja zdjęć jest okazją do oddania czci oficerom i żołnierzom AK – obrońcom Ziemi Wileńskiej i Nowogródzkiej. W pierwszej kolejności tym, którzy polegli w walce lub zostali zamordowani w więzieniach i obozach, zarówno okrytym sławą dowódcom polowym, takim jak kpt. Gracjan Fróg „Szczerbiec”, por. Jan Piwnik „Ponury” czy ppor. Anatol Radziwonik „Olech”, jak i tysiącom szeregowych partyzantów, do dziś często bezimiennych. Sylwetki

wielu z nich uwiecznione zostały na zamieszczonych w albumie fotografiach.

Kazimierz Krajewski, *Życie i śmierć dla Polski. Partyzancka epopeja Uderzeniowych Batalionów Kadrowych*, Warszawa 2018, 376 s. + CD, ISBN 978-83-8098-384-7

Album „Życie i śmierć dla Polski” to dzieje trwających kilka lat walk Uderzeniowych Batalionów Kadrowych, oddziałów partyzanckich sformowanych przez Konfederację Narodu, konspiracyjną organizację wywodzącą się z przedwojennego radykalnego ruchu narodowego, scaloną w 1943 r. Konfederacja Narodu, dostrzegając zagrożenie komunistyczne nadciągające ze wschodu, już w 1942 r postulowała uruchomienie partyzantki polskiej na Kresach Wschodnich w celu wypierania z nich wrogiej partyzantki sowieckiej. „Bronią zdobytą na Niemcach przepędzimy precz bolszewików” – głosiło jedno z haseł konfederackich. Antykomunistyczna partyzancka akcja UBK prowadzona była przy nieżyczliwej niekiedy postawie dowódczych gremiów AK, ulegających nierealnej iluzji co do możliwości porozumienia się ze Związkiem Sowieckim – „sojusznikiem naszych sojuszników”.

Niezależnie od wszelkich trudności partyzanci spod znaku UBK walczyli z obydwoma wrogami wolności naszego kraju – Niemcami i Sowietami. Uderzeniowe Bataliony Kadrowe przeszły długi szlak bojowy – spod Warszawy, przez Podlasie, Białostoczczyznę, Prusy Wschodnie, Litwę – na Nowogródzczyznę i Wileńszczyznę. Konfederaci uczestniczyli w operacji „Ostra Brama”, walczyli też w szeregach 30 Poleskiej DP AK i Powstaniu Warszawskim. Na trasie działań oddziałów UBK pozostały setki partyzanckich mogił.

Do albumu dołączona jest płyta zawierająca piosenki i utwory poetyckie twórców z kręgu konspiracyjnego pisma „Sztuka i Naród” – w wykonaniu zespołu Contra Mundum.

Oleh Razyhrayev, *Policja Państwowa w województwie wołyńskim w okresie międzywojennym*, Warszawa 2019, 456 s. + wkładka 24 s., ISBN: 978-83-8098-535-3, (seria „Monografie”, t. 130)

Książka przedstawia powstanie, organizację, stan personalny oraz najważniejsze kierunki działania i wyniki pracy Policji Państwowej na Wołyniu w okresie międzywojennym. Do zadań tej formacji należało nie tylko zwalczanie przestępczości kryminalnej i nielegalnej działalności politycznej, w tym antypaństwowej, lecz także nadzór nad życiem politycznym i społecznym. Była ona również odpowiedzialna za ochronę wołyńskiego odcinka granicy wschodniej (przed utworzeniem KOP), walkę z dywersją antypaństwową inspirowaną przez stronę sowiecką, z Komunistyczną Partią Zachodniej Ukrainy oraz z Organizacją Ukraińskich Nacjonalistów. Ważnym wątkiem publikacji jest też analiza wzajemnych relacji policji i miejscowej ludności, w większości ukraińskiej. Podstawę źródłową pracy stanowią materiały znajdujące się w archiwach polskich, ukraińskich i białoruskich.

***U polskich stali granic. W 90. rocznicę powstania Korpusu Ochrony Pogranicza*, red. Artur Ochał, Michał Ruczyński, Paweł Skubisz, Szczecin - Warszawa 2018, 440 s., ISBN: 978-83-8098-528-5**

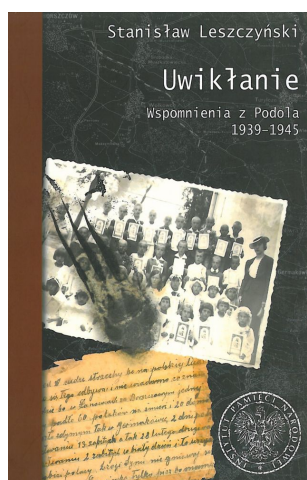
Korpus Ochrony Pogranicza (1924–1939) był specjalną formacją wojskową, utworzoną w celu ochrony granicy wschodniej i bezpieczeństwa mieszkańców kresów II Rzeczypospolitej Polskiej. Przez piętnaście lat żołnierze KOP czujnie strzegli i zdecydowanie bronili Polski przed sowiecką dywersją i pospolitym bandytyzmem oraz litewskimi bojówkami i zwalczali przemyt na granicy wschodniej. We wrześniu 1939 r. oddziały KOP walczyły przeciwko Niemcom na wielu zagrożonych odcinkach frontu zachodniego, a 17 września, podczas sowieckiej agresji, jako pierwsi stali się jej ofiarami. W 2014 r., w dziewięćdziesiątą rocznicę utworzenia KOP, staraniem pracowników Instytutu Pamięi Narodowej oraz funkcjonariuszy

Straży Granicznej w Warszawie odbyła się konferencja naukowa pt. „U polskich stali granic”. Efektem sympozjum jest wydawnictwo pokonferencyjne, obejmujące wystąpienia uczestników. W materiałach znalazły się także dodatkowe opracowania, pomocne czytelnikom poznającym dzieje tej formacji.

**Alina Zawadzka, *Duszpasterstwo polskie na Wileńszczyźnie w okresie sowieckim (1944-1990)*, Białystok 2017, 278 s.,
Seria wydawnicza Oddziału IPN w Białymstoku, tom 30,
ISBN 978-83-62357-18-5**

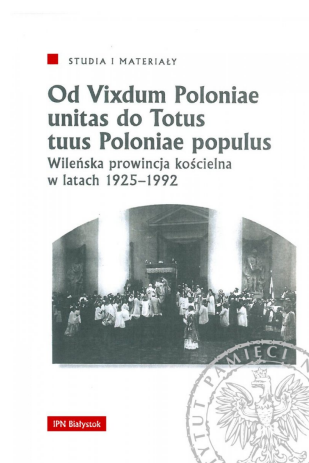
Autorce udało się pokazać główne metody działań ateistycznych władz so-wieckich wobec katolików polskich. Zwróciła też uwagę na wzajemną nieuf-ność w relacjach polsko-litewskich, ciągnącą się przez cały czas prześladowań. Pokazała również chronologię antykatolickiej polityki władz, która cechowała się raz natężeniem, a raz liberalizacją.

Stanisław Leszczyński. *Uwikłanie. Wspomnienia z Podola 1939-1945*, wprowadzenie, red. naukowa i aneks Tomasz Bereza, Rzeszów 2016, 272 s. + 48 s. wkł. zdj., ISBN 978-83-7629-921-1

W ręce Czytelników oddajemy wspomnienia Stanisława Leszczyńskiego – urodzonego w 1927 r. mieszkańca Germakówki w powiecie borszczowskim województwa tarnopolskiego. Obejmują one dzieciństwo i młodość Autora, spędzone w tej miejscowości na „krańcu

Kresów". Autor przedstawia własne przeżycia, kreśląc zarazem panoramę życia wsi i przekrój ludzkich losów na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej. Wspomina atmosferę rodzinną i sąsiedzką z ostatnich lat przed wojną, wybuch II wojny światowej, wkroczenie Armii Czerwonej i ponurą rzeczywistość sowieckiej okupacji, potem zmianę okupanta i główne elementy niemieckiej polityki względem mieszkańców wsi. Prowadząc Czytelnika przez swe doświadczenia w kolejnych latach wojny, rysuje relacje polsko-ukraińskie, ich ewolucję, wreszcie wymierzoną w Polaków ludobójczą akcję, podjętą zimą 1944 r. przez banderowców i ich sympatyków. Interesujące – i rzadko spotykane w polskiej memuarystyce dotyczącej Kresów Wschodnich RP – są wspomnienia dotyczące służby kilkunastoletniego Autora w istriebitielnym batalionie. Wspomnienia poprzedza obszernie wprowadzenie przedstawiające sytuację w południowej części powiatu borszczowskiego i w samej Germakówce w okresie II wojny światowej. Całość uzupełnia obszerny aneks oraz kilkadziesiąt unikatowych fotografii.

Od Vixdum Poloniae unitas do Totus tuus Poloniae populus. Wileńska prowincja kościelna w latach 1925-1992, Studia i materiały pod red. Jarosława Wasilewskiego, Waldemara F. Wilczewskiego, Białystok - Warszawa 2018, 344 s., ISBN: 978-83-8098-393-9

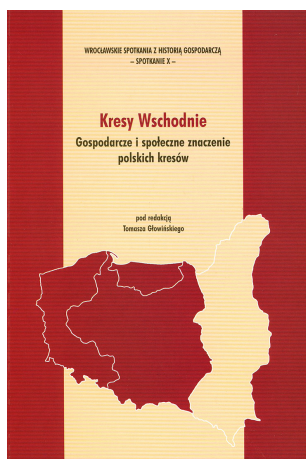
Seria wydawnicza Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku, tom: 36

Publikacja w ramach centralnego projektu badawczego IPN „Władze wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989”

W zamyśle organizatorów konferencja miała być okazją do spotkania, prezentacji badań, dyskusji i wymiany doświadczeń dla badaczy zainteresowanych naukowym rozpoznaniem dziejów Kościoła na wschodnich obszarach Rzeczypospolitej. W tekście otwierającym publikację metropolita białostocki abp Edward Ozorowski zwrócił uwagę na różnicę w postrzeganiu Kościoła przez zajmujących się jego dziejami historyków i teologów. Inni autorzy skupili się na kwestiach administracyjnych lokalnych Kościołów: opisali część archidiecezji wileńskiej, która przez blisko pół wieku pozostawała w granicach Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej, scharakteryzowali również historyczne zmiany granic biskupstw na obszarze obecnej diecezji łomżyńskiej. Kolejne artykuły poświęcono skomplikowanym stosunkom narodowościowym panującym w archidiecezji wileńskiej, w diecezji pińskiej oraz w samym Wilnie. Omówiono formy i metody katechizacji na Wileńszczyźnie w drugiej połowie XX w., przybliżono historię Kościoła na Głębozczyźnie w

aspekcie zaangażowania wiernych. Nakreślono losy Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej na Wileńszczyźnie oraz księży pracujących w parafii Wizajny w diecezji łomżyńskiej. W pewnym związku z sytuacją narodowościową pozostaje referat poświęcony rosyjskojęzycznym czasopismom neounickim „Christijanin” i „K’Sojedinieniju” wydawanym w przedwojennym Wilnie. Książka zawiera też część biograficzną. Uczestnicy konferencji, zachęteni do prezentacji postaw osób zaangażowanych w życie Kościoła, przygotowali referaty dotyczące wybranych zagadnień z działalności bp. Jerzego Matulewicza, bp. Mikołaja Sasinowskiego, ks. Karola Lubiańca, ks. Józefa Marsängera, ks. Michała Sopočki.

Tom uzupełniają artykuły będące plonem wyjazdów studyjnych do miejsc istotnych na kościelnej mapie regionu –Tykocina i Supraśla oraz do starej fary, najstarszego zachowanego kościoła w Białymstoku.

Kresy Wschodnie. Gospodarcze i społeczne znaczenie polskich kresów, red. Tomasz Głowiński, Wrocław 2015, 376 s. (seria: Wrocławskie Spotkania z Historią Gospodarczą, spotkanie X) ISBN 978-83-62584-77-2

Publikacja nie jest przeznaczona do sprzedaży.

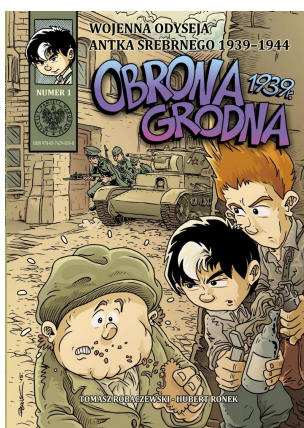
Kresy Wschodnie to pojęcie znane praktycznie każdemu współczesnemu Polakowi. Obecnie określa ono przede wszystkim przedwojenne ziemie II Rzeczypospolitej zawłaszczone przez Związek Sowiecki w 1939 r. W ich obszarze wyróżnia się też dość często Kresy Północno-Wschodnie i Kresy Południowo-Wschodnie – mając na myśli odpowiednio: Wileńszczyznę z Nowogródczyzną oraz Galicję (Małopolskę) Wschodnią z czasem dodawanym do niej Wołyniem. Takie postrzeganie Kresów Wschodnich to jednak ostatecznie efekt II wojny światowej. Wcześniej, już w XVII w., zaczęto tym mianem określać najdalej na wschód położone ziemie pograniczne Rzeczypospolitej, zwane częściej ziemiami ukraińskimi – czyli leżącymi na krańcu państwa. Ziemie te, słabiej zintegrowane z resztą państwa, wyróżniały się jako obszar niespokojny, czasem wręcz niebezpieczny, różnorodny etnicznie i religijnie, ale też bezkresny i bogaty w dobra wszelakie.

Pojęcie Kresów Wschodnich utrwaliło się na ziemiach polskich w połowie XIX w. Przyjmuje się, że najbardziej przyczynił się do jego upowszechnienia Wincenty Pol w swoim niezwykle wtedy popularnym Mohorcie. Do I wojny światowej oznaczało ono raczej odległe ziemie przedrozbiorowej Rzeczypospolitej, te, które nie znalazły się w granicach utworzonego w

1815 r. Królestwa Polskiego, a zostały włączone do Rosji. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. pojęcie Kresów, pisane odtąd dużą literą, przylgnęło do ww. wschodnich województw II RP, czasem tylko, jako tzw. Kresy Wschodnie Dalsze, określając także ziemie za Zbruczem, Prypecią i Wołmą.

Używanie terminu Kresy, zwłaszcza z dodatkiem Wschodnie, było praktycznie zakazane w czasach rządów komunistycznych w Polsce. Próbowano mu, choć dość niemrawo, przeciwstawić pojęcie Kresów Zachodnich, ale głównie po prostu ograniczano się do przemilczania wszelkich kwestii związanych z utraconymi na wschodzie obszarami II Rzeczypospolitej. Nie oznaczało to oczywiście, że sam termin zniknął ze świadomości Polaków. Wręcz przeciwnie, przecież spora ich część pochodziła z Kresów i wspominała je jako raj utracony, krainę młodości, którą zawsze pamięta się piękniejszą niż była w rzeczywistości. Tak narodził się swego rodzaju mit Kresów Wschodnich, zabranej krainy, wraz z którą odeszła polska suwerenność i niepodległość.

Dopiero upadek komunizmu w 1989 r. przywrócił Kresom Wschodnim należne im miejsce w polskim dyskursie historycznym. W latach 90. znajdowały się one w nim głównie za sprawą całej powodzi wspomnień wydawanych wtedy niejako dla nadrobienia półwiecza milczenia i zakłamania. Fala ta jednak opadła wraz z powolną zmianą pokoleniową, zabierając ze sobą większość tych, którzy pamiętali jeszcze ziemie utracone. Fakt ten, widoczny już wyraźnie w połowie drugiej dekady XXI w., skłonił organizatorów Wrocławskich Spotkań z Historią Gospodarczą do pochylenia się nad problematyką polskich kresów – wschodnich i zachodnich, widzianą z perspektywy badań nad historią gospodarczą i społeczną.

Obrona Grodna 1939 r., scenariusz Tomasz Robaczewski, rysunki Huber Ronek, koncepcja serii, wkładka historyczna i konsultacja historyczna Tomasz Łabuszewski, Warszawa 2015, 42 s. (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939-1944”, zeszyt 1)

Antek Srebrny, gdy go poznajemy, ma zaledwie 14 lat. Jest grodzieńskim harcerzem. Od początku II wojny światowej razem z kolegami szykuje się do walki z Niemcami. Los sprawia jednak, że przychodzi mu zmierzyć się z innym śmiertelnym wrogiem Polski – Sowietami. Podobnie jak wielu jego rówieśników, bierze udział w obronie swojego rodzinnego miasta – Grodna – przed Armią Czerwoną.

To nie jedyne niebezpieczeństwo, jakie na niego czyha. Jego tropem podąża tajemniczy pan X. Czy Antkowi uda się przetrwać uliczne walki z Armią Czerwoną? Kto pomoże mu w

starciu z groźnym panem X? Co dla Antka i jego rodziny oznacza data 10 lutego 1940 r.?

Na wszystkie te pytania znajdziesz odpowiedź w pierwszym zeszycie serii „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939-1944” - Obrona Grodna 1939 r.